

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Qvaestio vij. De mutatione & varietate legis humanæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

Solutio. in solutione secundi) debet absque ulla interpretatione verba legis seruari. Quando vero omnino est certus. etiam si nullū est in mora periculum, non tenetur Prelatum consulere. Cui. n. in die ieiunij nullus alius suppetitibus, quam carniū, absq; vlla superioris consulatione potest, ne fame pereat, illas comedere, etiam si citra periculum posset ipsum adire ad rei huius intellectum, et si Caietanus quatuor hic membra dignoscit, perspicacior tamen hæc fuerit trimembris diuisio. Aut n. subdito (de hoc. n. loquimur) palam liquet occurrenti casu non esse legis mentem vt seruetur, & tunc nulla opus est subdiuisione, sed siue subitum sit periculum, siue tempus suppetrat adeundi prefeti absque illius prioris consilio, licet facere contra legem, vt casibus proximis a nobis explicitis patet. Aut per aliud extremum eiusmodi subditus in dubio hæret vtrinque æquali. Itaque neutrius partis assensum habet, licet ante facere contra legem necne. Ex tunc si uacat ad superiorem recurrere, recurrendum est, si

Caieta. Paritio
Primū
Secūdū.

Tertium vero repentinum periculum id non permittit, ad literam seruanda est lex. Atque hic est casus S. Thomæ in solutione secundi, quoniam subdito in tali casu legem interpretari non licet. Si vero medio modo se habeat, ita ut neque certus omnino sit, neque prorsus ambiguus, sed in illa partem propendat, quod post facere contra legem, itaque illius partis opinionem habet cum formidine alterius, tunc si mora datur qua possit magistratum consulere, id facere tenetur, sin vero per subitanum periculum id non licet, tuto facere potest contra legem. Atque hic est casus tertia conclusionis. Quod si scisciteris vtrum illa sit sufficiens ratio *επιεικεια* vt subditus faciat contra legem, quod ratio legis in particula ri persona & casu deficiat? Respondetur quod si tantum deficit in particulari, non sufficit, si autem in toto genere caussa cessauerit tum & lex quoque cessare debet. Veruntamen antequam princeps vel consuetudo illam abroget, uim suam non amittit. Lege (vt exemplum proferamus) cautum est ne quis arma noctu deserat, quantum uis ergo pacificus sis neque ullum a te timeatur digladiationis periculū, non potes contra legem facere. Attamen quoniā de *επιεικεια* alibi Doctor sanctus disputat, nempe 2. 2. q. 102. extra chorū hic sal

taremus, si longior nos disputatio remora retur. Hæc autem sunt hic adnotata propria. **Primū**, etsi liceat nonnunquam propter *επιεικεια* contra uerba legis secundum eius mentem agere, tamen uice uersa extra tales casus seruare in cortice uerba corrupta legis mente, preuaricatio legis est. Sic. n. habet lex contra. ff. de legibus. In fraudem legis facit, qui saluis uerbis legis sententiam eius circumuenit. Et sequenti, **Exēplū.** Fraus lege fit, ubi fit quod fieri noluit, fieri autem non vetuit. Prohibet lex, ne adulter filium spurium heredem instituat, concedere ergo alteri hereditatem qui det filio, est uerba legis, non autem mentem seruare. Prohibet & altera lex, ne sacerdos sacerdotium in fauorem filij renuntiet, alter autem confert alterius filio, vt ille suo vices rependat, iniquitas est *επιεικεια* e regione aduersa.

S. Tho.
Primū
aduer:
dum.

Exēplū.

Ad pri-
mū arg.

Ad secū-
dū arg.

Ad ter-
tiū arg.

Et per hæc argumentorum patent solutiones. Ad primum. n. respondetur, quod qui in illo postremo necessitatis casu agit contra uerba legis, non iudicat de lege ipsa, sed singulari casu, in quo cernit non esse seruandam. Et pari modo respondetur ad secundum. Hic. n. idem subditus non interpretatur legem simpliciter, sed in casu quomaniifestum est legislatorem aliud intendisse, secus si anceps hæsit, vt dictum est in secundo casu. Ad tertium autem respondetur quod quancunq; leges sapientia uigeant, nulla tamen sufficit, vt casus omnes occurrentes prospiciant.

QVÆSTIO VII.

DE MUTATIONE ET VARIETATE LEGIS HUMANÆ.

S. Tho. 1. 2. quæst. 97.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat quoquo pacto mutari.

Qō inci-

dens.

Risio.

Prima ratio ad partem negati- uam.

Postrema demum questione legis, humanæ est vt explicetur quam debeat esse firma, & fixa. Et iō primo queritur, an debeat aliquo pacto mutari. Apparet. n. id minime licet, lex. n. humana (ut s̄ diximus) a

E 3 natu-

naturali derivatur, hæc autē immutabilis est, ergo & illa Id etiam secundo colligitur ex natura regule qualis est lex quæ s̄m Ari. 5. Ethic. ca. 5. solida esse debet & persans: lex autem regula est, ergo immobilis, Item tertio, Lex iusta & recta esse debet, quod autem iustum semel est, semper tale existit: Accedit & testimonium Nicolai Papæ, distinctio 12. Ridiculi est & fati abominabile dedecus, ut tradiones quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur. In contrarium vero sunt argumenta nihilo pauciora. Ratio enim exposcere videtur, vt quoties melius quidpiam occurrit, toties lex humana mutetur. Leges quippe humanae, veluti & cetera artes humana ratio ne excogitate sunt & inuente, relique vero artes occurrente eo, quod melius est, sub mutantur, ergo idem est in legibus obseruandum. Secundo, de preteritis sumenda est ratio & cautio futurorum: contingit autem leges antiquas rudiores esse minusque politas, quam succedentibus moribus conueniant, ergo nisi quotiescunque meliores inuentiones occurrerent, legibus pristinis antiquas alie innouarentur, incommodum esset. Tertio, leges humane, quia circa lubricum singulariū fluxum uersantur nequeunt nisi temporis experientia exacte instrui. Experientia. n. (vt 2. Eth. auctor est Arist.) tempore indiget, ergo quoties temporis curriculum melius quid attulerit, expediens est leges submutari. Accedit demum & August. 1. de libero arbit. ubi ait, Lex temporalis quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iuste potest.

Argumenta presentis questionis rem in duo diuisa extrema distrahunt. Nam illa prioris ordinis contendunt humanam legem prorsus esse immutabilem. Reliqua uero per alterum extremum, quod ubiuis melius aliud occurrerit, sint mutandæ, & ideo duobus conclusionibus respondendum est, quibus ambo extrema moderemur. Prior est, Licetum quandoque est, decens & sanctum legem humanam mutari. Veritas conclusionis huius ex duabus nascitur radicibus, videlicet, tam ex natura rationis humane, qua leges conduntur, quam ex natura nostrarum actionum de quibus statuuntur. Et enim cum natura nostra rationalis sit, hoc est discursiua & successu quodam ueritatis indagatrix, non potest, ceu intellectualis angelus, qui natu-

ralia omnia simul nouit, subito intima ueritatis penetrare. Vnde quemadmodum in scientiarum speculatione defluxu quodam temporis Philosophi ex imperfecto ad perfectum scientias promouerunt, vt 1. Physic. Primoque de Anima, alijsque libri Arist. testimonium extat, sic in morum compositione ratio practica negotiatur. Quapropter sicut Thales ille Milesius alijque illius ætatis sex sapientes scientias illuculque rudes & incompias contemplatione polire ceperunt, quas post Plato & Arist. expoliuere, sic & 1. yeurgus, & Solō, & apud Romanos Numa Pompil suas respublicas antea barbaras & agrestas polioribus legibus instituerunt, quæ deinceps temporum incrementis exactius sunt accuratiusque & emunctius curatæ. Accedit ratio secunda ex nostrarum actionum conditione, quæ & regionum diuersitati & temporum sic subiecta est, vt nunquam in eodem statu permaneat. Exemplum est August. lib. 1. de libero arbit. ubi ait quod si populus bene sit moderatus & grauis communisque utilitatis diligentissimus custos, recte lex fertur, qua tali populo liceat creare sibi magistratus, qui quos respublica admittretur, porro si paulatim ille populus deprauatus habeat uenale suffragium, & regimen flagitiosis secleratisque committat recte admittitur populo talis potestas dandi honores, & ad paucorum bonorum reddi arbitrium. Secunda conclusio quam D. Th. sanctissime constituit, quæq. legislatoribus, perspectissima esse debet, est: Non ob quemcunque causam melius quidpiam afferentem mutanda est lex sed tunc penitus quando vsque ad eam excedit, vt damna detrimentaq. compenfer, quæ legis mutatio suapte natura affert. Ratio conclusionis sic habet, Cum leges humane propter communi utilitate & salute (vt dictum est) sint institutæ eadem prorsus ratione mutandæ sunt, nempe quando mutatio in augmentum est communis boni. Mutatio autem suapte ingenio per seipsam detrimentum affert, quia cum consuetudo seruandæ legis fuerit quodam pacto in naturam uersa (nam consuetudo, altera natura est) mutatio ipsa legis quædam est mutatio nature. Quo fit vt quæ contra consuetudinem fiunt etiam dum leuia sunt, graua existimantur. Atque eandem ob causam ueneranda legis canices amore retinet humanos

Secūda ratio. Aristor. Tertia ratio. Confirmatio. Nicola^o Papa. Primum argu. negatiuum.

Arg. 2.

Arg. 3.

August.

Postremū arg.

Prima conclusio. Suadet duplici uia.

Prima ratio. Aristor.

Secūda ratio. August.

Secūda conclusio. D. Tho.

Ratio conclusiois.

manos animos, quia ideo extincta nouitas alterius nescio quid inuidiæ secum trahit. Dum igitur de legis mutatione agitur, hæc debent in statera pendere. ne. si mutetur nisi tanta ab ea parte propendat causa, quæ hæc valeat mala compensare. Quod quidem tunc profus continget, quando vel maxima euidētissimaque vtilitas ex noua lege prouenerit, aut ingens necessitas conuetam legem ob manifestam eius iniquitatem antiquate compulserit. vt. ff. de con. stitut. princ. l. 2. ait Vlpianus. In rebus nobis constituendis euidens esse vtilitas debet, vt accedatur ab eo iure quod diu acularitū quum visum est. Hæc ergo regula tum in seculari republica, tum maxime in ecclesiastica, ac potissimum in his quæ ad repu. ob sacra pertinent obseruantissima esse debet, ne scilicet ratio per soluendi officium, qua clerus affuetus est, pro quacunque ratione demutetur, etiam si egregia videatur. Et multo minus sacrorum ratio quæ ad cultum diuinum attinent, quibus videlicet populus oculos habet immersos & affectos animos. Haud enim id absque detrimento & scandalo fieri posset. Nihil aduersus nouitatem Breuiarii obmurmurandum est, postquam sanctissimus Papa id permittit, tamen finis ille ob quem mutatio facta est, videlicet vt statas soluentes horas memorier. Psalterium discant, non est ille quem sancti patres horis dicendis canonicis præfixere. Cantus enim Ecclesiastici non studii gratia, sed tantum diuinæ laudis instituti sunt, vt melodia militantis Ecclesiæ instar triumphantis ingratia, sed tantū diuine laudis scopo admitterentur patres antiphonas, dis insti tuti sūt. Imo (vt est in præcorum historiis) angelos eas etiam de celo adtulisse fertur. Præterquam quod sacerdotibus permittere, vt aliter officium domi pendant, quam in ecclesia, est illis manifestam porrigere occasionem, ne in Ecclesia cum aliis concinant, sed velut muti stipendia sua faciant. Adde quod periculum inde imminet, vt eandem horarum ratio in Ecclesiam publicitus inducatur, quod grauius populi aures offenderet. Hæc mihi impresentiarum in mentem venerit, quia pro mei captu ingeniosi ardentem desidero, vt vnica esset ratio Breuiarii in toto Christia-

nismo. Nam varietas Ecclesiæ, quæ tanquæ regina circumamicta a dextris sponsi sedet, in varietate religionum aliarumque ceremoniarum Christianæ familiæ satis splendet. Quod autem ad horas canonicas in Lingua latina tanta diuersitas obtinuerit, nullam forsitan, si fas est dicere, decus est. Cæterum non ab re huc dubitatio occurrit, virum legislator pro suo libito absque vlla intercedente causâ, leges valeat commutare? Et apparet a parte negatiua argu- mentum, quod non aliter licet leges mutare, quam condere, si autem non pro communi vtilitate conderentur, non essent leges, ergo neque si alia ratione mutentur, valida erit mutatio. In responsione autem multa sunt membra. Primum, si legislator, penes quem summa est potestas, legem sine causâ tollerit factum teneret, hoc est nullam haberet deinde vim legis nisi quatenus vim retineret iuris, seu naturalis, seu diuini, tamen si dum lex reipublicæ conduceret, graue crimen committeret, videlicet, si Papa tolleret annuam confessionem maneret ius tantum diuinum confessionis, & si Cæsar abrogaret legem suspendendi, fures, maneret duntaxat naturale ius, vt punirentur saltem. Res est clara, quia lex nisi vim habeat coercituum, non est lex, hanc aut vim habet a Principe vel a republica. Quapropter sicuti etiam dum reipublica legibus indigeret, tamen nisi eas poneret, nulla esset, ita si qua tollerit, non esset amplius lex. Secundum membrum est, Lex quam nouam conderet, vel in quam alteram mutaret, si non esset pro communi bono, vel esset intolerabilis, nõ haberet vim legis. Enimvero licet quam ipse abrogaret re vera esset abrogata, non tamen tantum potest in legumlatione, vt quam ipse tulerit, statim sit firma & valida, nisi (vt dictum est) iusta fuerit. Hæc autem de omni potestate tam seculari quam ecclesiastica dicta sunt, quibus tamen de ecclesiastica tertium peculiare adhibemus membrum, Nempe quod neque Papa neque Concilium in his legum positione & mutatione, quæ familiæ Christianæ necessariae sunt, vt pote quod Spiritus Sancto reguntur, errare non poterunt, nunquam scilicet permittetur diuinitus. Papa aut cunctas leges ieiuniorum tollere aut legem confessionis in decennium prolatare, quia impendio quam maxime huiusmodi leges reipubli-

Dub.

arg par tis neg.

Prima assertio,

qua par tim satis fit dubitationi.

Propositio

Probõ pfata a fertiois.

Secũda assertio.

Ratio.

Tertia assertio de ptate Ecclesia stica.

Prima ratio.

Ratio.

Secũda ratio.

Auguſt.

Secũda ratio. D. Tho.

Ratio conclusiois.

Auctoris cõsuetudine Breuiarii pluralitate.

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

ca referunt. Neque iustus præcipere permittitur, ut cum primum quisque cõcius sibi fuerit mortalis culpa, ad aures sacerdotis confessus ad volet, quia lex esset intolerabilis.

Ad primū arg. Respondere autem restat ad utranque argumentorum seriem. Ad primum ergo prioris ordinis respondetur quod lex naturalis, quæ participium quoddam æternæ legis est, immobilis perseverat, quia derivatur ab illa per diuinam rationem, illam instituentem quæ quidem diuina ratio etiam est immobilis. Leo autem humana derivatur a naturali, per rationem humanam trahentem genus ad speciem. Et quia ratio humana nam omnia futura futuris prospicit, ex hac parte fit lex ipsa mutabilis. Accedit præterea, quod lex naturalis

Ad 2. continet principia vniuersalia, quæ abstrahunt a singularibus, leges autem humanæ fundamentis inveniuntur particularibus, quæ in actionibus contingentibus & caducis sita sunt. Et per hoc respondetur ad

Ad 3. secundum quod mensura debet esse immutabilis quatenus fert natura materię, mensura autem mutabilium rerum solidiorem non suffert perpetuitatem. Ad tertium eodem fere modo respondetur, quod rectitudo in quantitatibus corporeis non dicitur respectiue in ordine ad aliam, sed est in se absolute recta, quia eius extrema non exeunt a medio, rectitudo autem humana legis non est absoluta, sed sumitur in ordine ad commune bonum, cui non semper res eandem habet proportionem.

Ad posteriorem arg. Quocirca illis mutatis mutatur rectitudo & iustitia legis. Auctoritas autem iuris 12. dist. solum admonet in fauorem secundæ conclusionis, ridiculum esse citra causam vigentissimam patrum sanctiones infringere, secus dum causa adest legitima. Nilominus & reliqua in contrarium argumenta temperanda sunt & eneruanda, quatenus cum secundæ conclusione pugnant. Ad primum ideo consideratissime respondet S. Thom. aliud esse artium ingenium, aliud vero legum. Artes enim ex sola ratione vigorem habent & efficaciam, & ideo quotiesque melius quidpiam intellectui occurrerit, mutari debent, nam nullum est periculum, quin mutantur in melius, eo quod totum negotium in intellectu continentur. Leges autem vim maximam obtinent ex consuetudine, ut Phi-

los. 2. Pol. ait, adeo ut diuturna consuetudo (ut ff. de legibus. Vlpianus ait) pro iure sit habenda. Ob idque non tantum perpendendum est in mutatione legis illud bonum, quod noua adfert, verum & detrimtum quod vetus consuetudo patitur. Reliqua vero duo cum Augustini sententia id tantum comprobant, quod leges mutare liceat, non id tamen quod quacunque de causa, etiam si aliquo pacto congruentius quidpiam suadeat.

lof. 2. Pol. ait, adeo ut diuturna consuetudo (ut ff. de legibus. Vlpianus ait) pro iure sit habenda. Ob idque non tantum perpendendum est in mutatione legis illud bonum, quod noua adfert, verum & detrimtum quod vetus consuetudo patitur. Reliqua vero duo cum Augustini sententia id tantum comprobant, quod leges mutare liceat, non id tamen quod quacunque de causa, etiam si aliquo pacto congruentius quidpiam suadeat.

ARTICVLVS II.

Utrum consuetudo vim legis obtinere valeat.

ON est impertinens sermo ni de mutatione legum articulum intexere de consuetudine, per quæ & mutari solent. Queritur ergo utrum consuetudo vim queat obtinere legis? Existunt enim a parte negatiua argumenta. Primum, Lex humana ab æterna per naturalem derivatur, contra illas autem nulla præualere potest consuetudo, ergo neque vlla valet humanas mutare. Secundo, egregie argui. D. Tho. Ex multiplicatis malis nullum constari potest bonum, imo malum, quo multiplicati, eo peius, qui autem primo contra legem agere incipit, malefacit, ergo similibus acruatis actibus nihil boni confici potest, lex autem cum regula sit nostrarum actionum, egregium bonum est, nulla ergo consuetudo migrare in legis naturam potest. Tertio, Leges condere munus est solius publicæ potestatis, consuetudo autem priuatis ciuium actibus inuascit, nulla ergo consuetudo auctoritatem legis abrogare potest. In contrarium autem est Aug. in epist. ad Gafulanum, vbi ait. Mos populi Dei & instituta maiorum pro lege sunt tenenda, & sicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores consuetudinem ecclesiasticam coercendi sunt.

Quæstioni præsentis vnica, sed tñ trimēbri conclusione fit satis Conclusio autem est. Consuetudo trina virtute pollet, videlicet, ut & antiquam legem tum interpretetur, tum etiam immutet; ac subinde vim

Satis fit quoniam vnica conclusione autem est. Consuetudo trina virtute pollet, videlicet, ut & antiquam legem tum interpretetur, tum etiam immutet; ac subinde vim

vim obineat nouæ. Probatur: Ratio voluntatisq; legislatoris promulgata non solum interpretis legis est, verum & veteris abrogatio, & nouæ constitutio, cuiusmodi aut rationis voluntatisq; promulgatio, non solum verbo, verum & facto fieri consuevit, nam quod quis opere foris præstat, intus mente probare censetur, quando autem princeps quos subditos cohibere potest, identidem longoq; temporis intervallo operari sinit, permissu illo rationem suâ & voluntatem aperit, ergo sicuti verbali promulgatione edictum ponit, sic & cuiusmodi promissione ciuium consuetudinem pro lege ducit, quæ subinde aut vetustæ interpretis sit, vel certe abolitio. Ad pleniorum autem rei intellectum nosse opera præteritum erit quid nomini consuetudinis supponatur. Subobscuro n. apparet Isidorus lib. v. Etymol. qui refertur in Decretis dist. 1. vbi ait. Mos est longa consuetudo de moribus tantum tracta. Videtur quippe in definitione repetitionis vitium committere, Mos de moribus. Notato ergo vocem, Mos, trifariam vsurpari. Accipitur enim primo pro singulari humano actu, puta libero, actiones n. brutorum, nisi per metaphoriam, mores non dicuntur. Et ab hac acceptione dicitur philosophia moralis, id est humanorum actuum. Secundo accipitur pro habitu, ex frequentia similium actuum genito, quem admodum dicimus hominem bene aut male, morigeratum. Et istæ acceptiones ad rem non faciunt. Tertio ergo accipitur, vt idem sit quod consuetudo, & hoc modo nihil aliud est quam frequentia longi temporis similium actuum in aliqua republica puta vel in regno, vel in vrbe aut in collegio. Nihil ergo inepte dixit Isidorus. Dicens n. morem esse consuetudinem de moribus tractam, priori loco accepit tertio modo posteriori uero primo. Consuetudo ergo, rationi, consona atque a principe concessa, vim habet legis. Quin vero eotantum a lege differt, quod lex scripto traditur, consuetudo vero vsu. Sic n. ait Isidorus. Lex est constitutio scripta, mos autem longa consuetudo. Et subdit. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege accipitur, vbi deficit lex. Et diuina. si de legi. consuetudo pro iure & lege, in his que non ex scripto descendunt, obseruari solet. Atq; inferius Paulus Iuri-

consult. Imomagna auctoritatis inquit, hoc ius habetur, quod in tantum probatum est, vt non fuerit opus scripto comprehendere. Hoc ergo memorie commendantum est quod consuetudo de se ipsa vim legis non habet sed quatenus a principis consensu dimanat. Ita q. vt Arist. Platonis ve aut alius Philosophi, quin vero omnium Iurisconsultorum saluberrimæ etiam sententiæ, nunquam vim legis haberent nisi consensu principis stabilirentur, sic neq; consuetudo eandem aliter obtineret virtutem. Exempli gratia. Nunquã Baldi opinio quod pro triplici furto suspenderetur fur, obtinere potuit vim legis, nisi princeps illam scripto sanciret, vel per consuetudinem approbaret. Quæ pp vbi lex exprimeret, nullam consuetudinem contra legem valituram, decretum hoc consuetudinem irritat, vt per illam lex nunquam abrogetur, quia tunc consuetudo nihil operatur, eo quod nunquam iudicium est talis voluntatis principis. Tametsi tam longa potes esse in contrarium, maxime in seculo aliorum principum, ut decretum etiam illud irritans quincat. Sed est præterea animaduertendum, quod consuetudo non solum obligat tanquam signum promulgationis legis nouæ, verum aliquando est signum ac testimonium quod olim talis existeret lex, licet non reperiat scripta. Quam vero longum tempus in consuetudine spectandum sit antequam vim obtineat legis, non est iure certum. In aliquibus. (vt aiunt) duo actus sufficiunt, in aliquibus tres, in aliquibus decem. Sed rei etiã nulla esse potest conditio regula quam quæ e. cum tanto. de consue. statuta est, vbi habetur q. nunquã consuetudo positiuo iuri præiudicium generare debet, nisi fuerit rationalis & legitime præscripta. Vbi in verbo, rationalis anima aduertendum est, q. ad hoc vt robur nanciscatur legis, habere debet conditiones bonæ legis, supra constitutas. Et secundo, in verbo, præscripta, considerandum q. tunc consuetudo vim adipiscitur legis, quando cõi hominum iudicio, & arbitratu peccatum esse facere contra illam. Quæ sana ad propter admonere hic non præteribo quantum creetur periculum in aliqua republica semel, aut bis quidpiam permittitur. Enimvero ad id persuadendum, quod nouum petiui, in causam adducitur, quod

Regula

Sana ad

moitio.

OTO
chire
Legibus
DIE
15

vnus actus nihil nocere potest, postea vero similitudine illius alter persuadetur, ac subinde consuetudo vires nam ciscitur. Idem existit periculum inter viros potentes. Vt si semel vassalli vrbauitatis ac beneuolentiae gratia domino ac patrono suo munuscula obtulerint, statim vrbauitas in consuetudinem rapitur, & gratia in ius debitorum. Sed nunquid quaecunq; inueterata consuetudo legem abrogat. Ratio enim id videtur persuadere. Nam dum princeps dissimulat, suam existimatur interpretati voluntatem. Respondetur nihilominus minime sic esse. Imo quandiu vsus contra legem, non aliunde quam ex negligentia principis oritur, aut ex eo quod potes non est adsumendam de malefactoribus vindictam, nunquam contra legem praescribit, sed tunc penitus quando & potens est absum cohibere, & non ex vecordia, sed oculata dissimulatione illum permittit. Neque vero antequam longeuus mos auctoritatem nam ciscatur, nam cum lex prudentia & iudicio, condici debeat, iudicium autem tempus requirat, sit vt consuetudo breui tempore non vsque ad vigorem les irroboret. Hac. n. fortasse ratione inoleuit mos in Gallis vescendi carnibus in Sabbatis inter natale Domini & purificationem Virginis, & in Hispaniis animalium intestinis. Quando autem dicimus dissimulationem Praelati in causa esse vt consuetudo lex fiat, intelligitur de illo Praelato, qui est legislator, nam etsi Praetor in vrbau, vel Praelatus conuentus, aut prouincia dissimulet legum transgressiones, eiusmodi consuetudo nunquam vires legis consequitur, quia non est signum voluntatis supremi Praelati, qui est legislator. Vtrum autem quicumque vsus in consuetudinem versus, obligatoriam legem constituat, ambigere quisq; posset. Solet enim vsu venire, vt homines pietatis gratia incipiant, vel diem festum colere, vel ieiunium seruare, non quidem tanquam de praeccepto, sed ex animi pietate, & (vt aiunt) ex deuotione, vt si modo in aliqua prouincia inciperent feria quarta a carnibus abstinere, verum praeterea postea praecceptum esset: Respondetur, pendendum esse quomodo talis religio fuerit seruata. Si enim tantum ex deuotione libera, nunquam illud venit in praecceptum, nisi postea religio crebrescere incipiat tanquam praecceptum. Suspicio enim me semper tenuit, morem soluendi statim horis officium Dominicę nostrae, in initio non habuisse vim praeccepti, neque illam vim obtinuisse ante quadringentos hic annos. Alioqui in ordine nostro non esset, nobis iustum surgentes in dormitorio illud soluere. Veruntamen postea adeo religio in valuit, vt vix iam sit qui audeat negare praecceptum.

Ad primum igitur argumentorum fratris quaestioni respondetur, longe esse aliam rationem legum naturalium ac diuinarum, quam sit humanarum. Illae enim a voluntate diuina statuta, sunt cui uulla humana voluntas neq; consuetudo obistere valet. Imo vero quanto consuetudo contra diuinam legem & naturalem fuerit inueteratior, tanto grauior est causa peccati, tantum abest, vt consuetudo quippiam vigoris detrahat illis legibus. Ad secundum autem respondetur, quod cum (vt saepe dictum est) leges humanae in aliquibus casibus deficiant, potest consuetudo contra legem per actus licitos inchoari, qui quidem frequentati actus vim obtinebunt legis, eo quod per illos ostenditur legem antiquam fuisse inutilem. Quandiu vero ratio legis durauerit, nequibit eam vlla consuetudo superare, quia consuetudo tunc non erit rationabilis, sed lex potius erit semper vtrix, nisi forsitan consuetudo ostenderit legem, licet non inutilem, tamen non conformem naturae patriae, hoc enim etiam sufficere ad ipsam obolendam. At vero S. Thom. videtur curte respondisse. Docuit enim quemadmodum consuetudo possit per actus licitos inchoari, non tamen respondit, quid si inchoetur per illicitos. Caietanus respondet quod etiam dum per illicitos incipit, potest temporis lapsu auctoritatem obtinere. Arbitror autem operarietium distinguere. Nam quantum ad hunc effectum, vt lex pristina antiquetur, consuetudo etiam illa quae illicitum habuit ortum, potest, licet non apud eodem homines, tamen apud posteros vim obtinere. Caperunt inquam (vt exempli gratia dixerim) antecessores nostri i praeue agere contra aliquam legem, nos utem in nostro seculo inuenimus consuetudine abrogatam, non tamen seruati de consuetudine illa, qualia habuerit initia, sed liberi sumus ab eadem lege. At vero quantum

Quaest.

Ratio.

Solutio.

Gallo:ū mos.

Alia qd.

Solutio.

Ad primum arg.

Ad secundum arg.

Ad tertium arg.

D. Tho.

Caietanus auctoritas

Arg.

Zau.

S. T.

tuum

Distin-
ctio
Ad ter-
tiam.

tum ad alterum effectum, qui est obli-
gare, consuetudo non fortietur vim legis quan-
diu per actus illicitos increbuerit, ob ratio-
nem iam supra dictam, quia lex debet esse
æqua & iusta. Ad tertium respondetur,
quod multitudo priuatorum hominum in-
troducendum consuetudinem, duplici con-
ditionis esse potest. Aut. n. liberam con-
stituunt rempublicam, quæ seipsam sine
Principe gubernat, & tunc mos populi erit
consuetudo legis. Si tamen sub Rege aut
alio Principe degat. tunc (vt distum est)
consuetudo non per se est lex, sed qua-
tenus interpretatio est voluntatis Prin-
cipis.

ARTICVLVS III.

Virum retores multitudinis in legibus di-
spensare possint.

Primū
arg. par-
tis nega-
tiue.
Aristot.

Postquā in calce superioris quæst. dif-
finitum est, nō licere subditis nisi in
repentino periculo *ἐπιτηδεύει* uiri, ui-
dere nunc restat utrum saltem gubernato-
res multitudinis dispensare possint in le-
ge, illis casibus, quibus iudicauerint expe-
dire? Et arguitur a parte negatiua, Lex (ut
supra ex Iudoro monstratum est) fertur pro
bono communi, bonum aut commune nō
est pro priuato intermitteudū, siquidē (ut
Philosophus i. Ethic. auctor est) bonum
genus diuinius est quam bonū unius ho-
minis ergo non licet cum aliquo dispen-
sare vt contra legem faciat. Secundo, Deut.
i. præfctis hoc ponitur documentum: Ita
paruum audietis vt magnum, neque acci-
piatis cuiusquam personam, quia Dei iudi-
cium est. Alicui autem id indulgere quod
toti reipublice denegatur acceptio est per-
sonarum: ergo id minime licet. Tertio, in
legem diuinam & naturalem nulla cadit
dispensatio lex autem humana debet illis
esse conformis, utpote quæ ab illis deriu-
atur, ergo ueque in ipsa cadit. In contrarium
ait Apost. 2. ad Corinth. 9. Dispensatio mi-
hi credita est.

Arg. 2.

Arg. 3.

Paulus.

S. Tho.

Ad quæst. intelligentiam notandum
cum S. Thoma quod dispensatio proprie
importat cōmensurationem alicuius cōis
ad singula, hac. n. ratione paterfamilias
dispensator dicitur, quod unicuique pon-
dere quodam & mēsuratum oper. s. impe-
rat, tū & necessaria ex communi pena di-

tribuit. Pari ergo modo ille in republica
dicitur dispensator, cui incumbit ordine
& ratione disponere qualiter cōis lex sit a
singulis obseruando, Duabus ergo conclu-
sionibus ad quæstionē respondetur. Prior
est, illis, cui regimen incumbit multitudi-
nis, potestatem habet dispensandi super le-
ge humana in casibus certis & cum certis
personis. Conclusio ex illo principio sepe
antea resumpto colligitur. lex. n. huma-
na quia in communi posita est, comprehē-
dere non potest causas omnes singulares,
ob idq. viū venire potest, vt quæ incom-
muni ac plurimum congruens est, in per-
sona certa & causa deficiat quippe quod
eius obseruantia vel obstaculum sit melio-
ri bono vel alicuius mali occasio. Qua-
mobrem cum ille qui curam reipublica ge-
rit, vniuscuiusque salutē debeat conu-
lere, efficacis ratio præcipit, vt facultatem
tunc faciat tali personæ faciendi contra le-
gem. Secunda conclusio, Quando
caussa non occurrerit rationi consentanea
atq. in bonum commune relata, tunc
Prælatum pro suo libito dispensare, pecca-
tum est, aut infidelitatis aut imprudenti-
æ. Infidelitatis inquam, dum bono
communi non prospicit, sed suo aut al-
terius priuatae personæ. imprudentiæ au-
tem, si zelum quo affectus est boni pub-
lici prudentia non exornat, ne quam
explorata habeat perspectamq. causam
contra legem dispenfet. Quamobrem Chri-
stus redemptor noster, Luca 12 scriptum
est, difficile arbitrabatur, ut ambæ uir-
tutes in dispensatore coniungerentur. Aie-
bat. n. Qui putas est fidelis dispensator
& prudens, quem constituit dominus su-
per familiam suam? Quo hæc autem lu-
cidiora sicut nonnulla hic sunt consideran-
da. Insinuat se enim hic primum omni-
um fallacia, quæ nonnullos deuincit nem-
pe idem esse disputationem quod est *ἐπι-
τηδεύει* eo quod dispensator nihil eis a-
liud videtur efficere, quam legem in ta-
li casu ex æquo & bono interpretari. At
uero secus res habet. Differunt. n. signi-
ficato quatuor hæc respectu legis, Irrita-
re, abrogare, *ἐπιτηδεύει* interpretari, &
dispensare, Irritare. n. est legem & uotū im-
pedire aut cassare, ne robur obtineat obli-
gandi. Vt si legem a ciuibus constitutam.
Rex nō probaret, neq. cōfirmaret, sed cas-
saret. Quemadmodum & pater post uo-
tum

Prima
conclu.

Suadet
conclu.

Secū da
conclu.

Quorū-
dā falla-
cia con-
funden-
tiū *ἐπι-
τηδεύει*
cū dis-
pensa-
tione.

Quid ir-
ritatio.

Quid ab-
rogatio

SOTO
de iure
Legibus
3
Dicit
15

Quid legis interpretatio.

Quid dispensatio.

Obiectio.

Solutio.

tum filij irritare supra quo si solum esset dispensare non posset. Legem uero abrogare, est postquam in habet in totum tollere, quam vis si usq. ad præ finitum duntaxat tempus positâ erat, tunc non tam proprie dicitur tolli quam impleri, Quo utiq. inter alios sensu ait. Christus, Non ueni legem soluere, sed adimplere. Interpretari autè per *ἐπιπέσει* est ipsam declarare in tali casu locum non habere. At uero dispensare est quempiam subditorum a lege excipere, concessâ illi licentia & facultate sine qua legi esset obnoxius. Patet ergo discrimen quod *ἐπιπέσει* non est subditum per licentiam eximere casu quo teneretur sed explicare quod in illo casu non tenebatur, dispensatio autem est licentiam concedere. Quare *ἐπιπέσει* non solum Prælatis, uerum subditis (ut dictum est) competit, dispensatio uero tantum Prælatis. Sed arguis contra, si Prælatus non potest sine causa dispensare, sit, ut dispensatio nihil aliud sit quam declaratio causæ ob quam ratio legis in tali casu deficit, Nega ur consequentia. Nam etsi ratio legis in hac persona deficiat, non ideo pronius a vinculo legis enodatur. Aliud. n. est quod obseruatio humanæ legis rationi sit contraria, ubi *ἐπιπέσει* locum habet, aliud uero quod ratio legis in hac persona deficiat, vbi nihil omnino necessaria est dispensatio. Exempla sunt: Sic carnes die uetura non comedere causa mihi esse uetame perire, possem *ἐπιπέσει* uis comedere, tamen licet ego castigacione carnis non indigerem, ob quam ieiunium indistum est, immo abstinentia & inedia aliquo mihi esset impedimentum studij, non ideo liber a lege fio, sed est causa ut mecum Prælatus dispenset non quidem interpretando, quod tunc me lex non comprehendit, sed etiam si me comprehendat præbendo mihi gratia maioris commodi licentiam, ut non sit mihi culpa non ieiunare. Item dum vetaret lex ignobiles homines & infames equos ascendere si occurreret eorum cuipiam casus, ut nisi se e quo eriperet manus hostium incidere, tunc *ἐπιπέσει* eum docet lege se illo casu non obligari. At uero etsi contingeret quempiam illius classis hominem vtilem esse bello, non subinde equo liceret uti, sed ramentum ratio dispensationis emergeret. Et pari mō loquendum est de uoto, Ex quo

fit quod dispensare non solum est mutare vnam obligationem in aliam, sed potest etiam fieri per remissionem ac relaxationem saltem in parte. Alioqui non esset dispensatio, sed mera commutatio. Vouisti difficilem peregrina ionem Hierosolymitanam, occurrit autem causa publica Ecclesiæ, in cuius subsidium elemosynis opus est, potest illud uotum Papa in aliquam pecuniam commutare etiam minorem quâ essent itineris expensæ. At uero sciscitatur forte utrum penes solum Principē & Legislatorem situm sit dispensandi munus? Est .n. hoc argumentum a parte affirmatiua, quod dispensatio legis est quadam particularis eius abrogatio, abrogare autem legem eiusdem est functio cuius est concedere. Respondetur nihilominus eiusmodi potestatem in legis, licet plenaria ad solum Legislatorem pertineat, nihilominus, ut præfata ratio persuadet in casibus nonnullis penes inferiores quoq. gubernatores sitam esse. Primum, potestate a superiore delegata, quam vel iura inferioribus concedunt, vel consuetudo interpretatur: Ut dispensare in voto simpliciter, trib. exceptis. Mox facultate ordinaria, tam in suis proprijs legibus quam etiam in superioribus. Potest in quam, Episcopus in legibus Papæ dispensare, vel iuris concessione, vel consuetudine. Præterea, in triplici rerum ordine, nempe si vel materia leuis est vel frequens casus, vel lex proprium bonum suæ ciuitatis, vel diocesis respicit. Sententia est Caietani 1.2. quæst. 97. art. 4. quâ suo sale conditam credo esse veram. Nam hac de causa Diuus Thomas, non interrogauit stricte, an Principes & Legislator, sed latius, an rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare? Rectores enim non solum Principes sunt uerum, & qui ad gubernaculum cuiusq. multitudinis sedent. Leuia autem censentur illa, quæ non præcepto proprie dicto obligante ad mortale, sed statuto posita sunt. Qua ratione Prælati nostri etiam Priores conuentuales dispensare possunt in esu cernium, in induendis lines, & in id genus cæteris. Frequentia deinde casuum causa est, ut possit Episcopus dispensare. Ut in ieiunijs, licet sit lex superioris, quoniam grauisimum esset onus, quoti s fertiōis quis dispensatione ieiunij egeret, adire Papam Hoc autem sic temperare, quod possit

Corollarium.

Quæst. Argm.

Risio.

Caieta.

D. Tho.

Tempora- tio supe- rioris al- tioris as- fertiōis.

Causa dispensationis legitime

possit episcopus in diem aut in breue tempus cum assistente causa, super eiusmodi legibus dispensare: tamen in pro vita tora nescio. Et eadem ratione, si alter conjugū per incestum cum alterius consanguinea perpetratur inhabilis ad exigendum conjugale debitum fiat. Atque tunc presertim dum vel ob personæ pauperiem, vel alia de causâ nō poteret ad urbem accessus. Secus si impedimentum antecederet matrimonium quod subinde contrahendum impediret in quo solus Papa dispensare potest. Præterea si peculiaris lex urbis extat, ne vel vinum, vel frumentum extrinsecus adueatur, ut proprij Urbis fructus dispensandū, possit credo Prætor dispensare, secus tamen Episcopus in matrimonijs & ordinibus ad bonū publicū pertinētib. Causas vero quibus dispensator adduci ad dispensandum debet, explicat sancta Decret. l. q. 7. per totum scilicet tempus, utilitas, persona, qualitas. In summa quo cunctas complectaris, dispensatio fieri nō debet, nisi in commune bonum cedat, pro quo lex omnia constituit. Nam quantum periculi Reipublice inde confletur, vnde legum dispensatio, ab his priuatis respectibus & silendis causis fieri cæperit, locus in quo Ecclesia Dei iacet, apertissimo documento est. Nam si leges nihil aliud emolumentū in Reipublicam conferunt, quàm quod sint principi fructuosa, pernicijs sunt potius & labefactio boni publici. Ex enim inde, ut soli pauperes legibus coercantur, sed qui illis indigent, iudicantur nulli. Ab his ergo (quod an rea diximus) leges in hoc condi, ut sint legislatori peculium. Sed cum primum ratio ob quam late sunt, cessauerit, abrogandæ sunt, ne a ciuibus sit pretio dispensatio redimenda. Atsi percontetis virum causa sit dispensandi satis idonea, quod qui votum fecit, nequit illud sine graui difficultate & molestia implere (hæc enim est quæ frequentius obtendi conuenit) respōdetur, quod si difficultas in re ipsa sit, quia scilicet quis inconsulta prudentia, nec re satis perpensa, longum ieiunium in pane, & aqua vouit, aut pedestrem peregrinationem, suis cruribus imparē, temeritas illa causâ est dispensandi. At vero dū difficultas non ex rei natura, sed ex prauo habitu vouentis proficiscitur, cum difficul-

tas ipsa abstinēdi ab inniqua consuetudine causa fuerit vouendi, non est eadem in causam dispensationis reuocanda. Si vero postquam votum (exempli causa dicamus) ut Hierosolymitana peregrinationis, aut etiā religionis, emisit, perpetuū tibi accidit morbus aut debilitas quæ tibi impedimento sit absolutus à voto est. At vero de voti dispensatione, peculiaris nobis institutus est octauus liber. Postremū ergo dubium restat, virum ille cum quo sine causa dispensatus, unus in conscientia maneat? Respondent Iuri consulti, ut ex Innocentio colligitur in ca. Comad monasterium, de statu mona. & ex Panor. in c. non est voti, de voto, c. si eum Pontifice summo inferior sine causa dispensat, dispensatio non tenet, quia sub hoc dicitur illis concessa est dispensandi facultas: si vero Papa dispense tunc distinguendum est. Nam in his quæ de iure diuino pendent, quale est votum, & iuramentum si abique causa dispenset, dispensatio non tenet. Secus in his quæ sunt meri iuris positivi, quia a iuro prius arbitrio pendent. Et quidem prior distinctio forsitan non tanta veritate pollet, nam in leges quæ a sua mere pendent ordinaria potestate, non est cur Episcopus non fungatur facultate qua Papa in suas. Posterior vero distinctio impedio quam maxime probabilis est. Et ideo in his quæ pendent de iure diuino, non solum dispensans peccat, verum, & formidanda dispensatio est, veluti casta, & nullius apud Deum valoris. Quapropter dum in pluralitate beneficiorum dispensat, & dum infans aut puer curā permittitur gerere animarum, & laicus monachis in Abbatem præficitur, & solenniter professus, vti Panor. inferi, ad laxiorem ordinem, illum presertim qui tñ habet ordinis nomen, reuocatur, verendum est ratum nō esse & validum apud Deum. Quocirca tam qui eius modi dispensationes alijs procurant, quā ipsi qui petunt, grauius delinquant. In dē etiā si dispensatio sine causa tenet, non solum dispensare, & petere & procurare, peccatum est graue. In his autē quæ meri sunt positivi iuris, dispensatio sine eā a peccato nō excusat, verum tamē dispensatio tenet. Tameñ Caietan. loco citato & in sua Sūm. in verbo, dispensatio, neque in his paritas censet eorum conscientias, cum quibus

Postremū dubium. Solutio Iurisco. sultorū Annoe. Panor.

Resoluitur præfati auctores.

Probat posterior distinctio Inri. Caiet.

Soto de iure legibus dicitur 15

Dubitatio

Dissolutio

bus sine causa dispensentur. Et ratio eius est, quod licet tollatur ius positivum, superest nihilominus legis naturalis vis, quae est, ut
 Caieta. quis absque causa Reipublicae se oneribus subducat. Hoc autem nondum equidem
 sententia. mecum constitui, quantum valeat. Enimvero si exoneratio mea, oneratio esset aliorum, ut cum quis privilegium procurat quo se tributis solvendis absque causa subtrahat, unde aliorum vergit aggravatio, peccatum esset mortale. In ieiunijs autem non est ita planum: nisi ubi exemptus scandalum daret. Illo autem cessante fortan culpa non esset peior quam venialis.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quod nihil dispensatio cum priuata persona legi obstat, et ipsi pro bono communi sit lata: quia talis dispensatio fieri non debet, ut bono communi noceat, imo ut eius augmentum cedat. Ad secundum vero responderetur quod nulla est acceptio personarum, licet non semper aequalia personis inaequalibus imperentur.

Ad secundū arg. Imo verò nihil iniquius aequalitate, ubi

persona non sunt aequales. Ad tertium iam supra responsum est de legum mutatione. Lex enim naturalis quantum ad precepta communia & generalia nullam potest habere fallentiam: & ideo indispensable sunt: in conclusionibus autem naturales est *vis* vim habet: cuius vitique virtute qui in deposito arma custodit, furibundo domino non confert. Dispensare autem in eisdem soli Deo competit: qui antiquitus dispensavit, ut plures vnus matrimonio sibi coniungeret. In legibus autem diuinis positivis quae non sunt de iure naturae, ipse quoque dispensare potest, vel cui ipse specialiter commiserit. Specialiter inquam, quia Papa, licet sit Christi vicarius, potestate ordinaria non potest super iure diuino dispensare. Apostoli vero specialiter ipsius commissione dispensarunt forma baptismi, ut fieret in nomine eius. Et Act. 15. tolerarunt, ut Christiani abstinerent à suffocato & sanguine: cum ritus illo iure diuino Christus abrogasset: qui salus est & redemptio nostra benedictus in saecula.

Finis libri primi de Iustitia & Iure.

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page, mostly illegible.]